

2017: הסגר עוד מתהדק

עשרה צעדים שבהם נקטה ישראל בשנה החולפת כדי להחריף את ההגבלות על התנועה אל הרצועה וממנה

עם תום הלחימה הקשה של קיץ 2014 ניכר [שינוי ברטוריקה](#) שבה השתמשו במערכת הביטחונית והמדינית בישראל. לכאורה ניכרה הבנה כי ביטחונה של ישראל כרוך בשיקום רצועת עזה ובפיתוח הכלכלי. למרבה הצער, הבנה הזו לא משתקפת במשטר ההיתרים שמשיתה ישראל על המבקשים לנוע אל ומתוך הרצועה. למעשה, מאז סוף שנת 2015, אנחנו עדים לנסיגה חמורה בחופש התנועה, במיוחד במספרי העוברים במעבר ארז. ובמהלך 2017, צעדים חדשים עוד החריפו את הגבלות התנועה והובילו לכך שהשנה החולפת הייתה הגרועה מבחינת חופש התנועה מאז 2014.

במהלך שנת 2017 צנח [מספר היציאות של פלסטינים](#) במעבר ארז ב-51% בהשוואה למספרן ב-2016. ממוצע היציאות החודשי בשנה החולפת עמד על 5,963 יציאות בלבד, לעומת ממוצע חודשי של 12,150 יציאות ב-2016, וממוצע חודשי של 14,276 יציאות ב-2015. הממוצע החודשי של יציאות פלסטינים דרך מעבר ארז בשנת 2014 עמד על 6,270 יציאות.

ההחלטה על הצעדים החדשים הללו התקבלה ללא דיון ציבורי, לא נמסרו הסברים, והם יושמו ללא התראה מוקדמת. לא נראה כי השפעתם על תושבי עזה, שגם כך סובלים ממצוקה קשה מאוד, הובאה בחשבון.

להלן עשרת ההחמרות בחסמים שהוצבו בשנה החולפת בפני תושבי הרצועה המבקשים לצאת דרך מעבר ארז:

מניעות ביטחונית: כבר ב-2015 [החל גישה לעקוב](#) אחר עלייה בלתי מוסברת במספר המניעות הביטחונית המוטלות על תושבי הרצועה, שרק הוסיף לעלות מאז. ישראל מונעת תנועה על בסיס "שיקולי ביטחון" אותם אינה מפרטת. כיוון שהראיות שלכאורה עומדות מאחורי המניעות אינן מוצגות למבקשים או לעורכי דינם, קשה לטעון נגדן. היו מקרים שהתערבות משפטית של גישה, או מהלך ציבורי מטעם הארגון, הובילו להסרת המניעה, מה שמעורר ספקות לגבי מה שעומד מאחוריהן ולגבי הנהג בכללותו.

ביטול היתרי סוחר וצניחה במספר האישורים החדשים להיתרים אלה: על פי נתוני הוועדה האזרחית הפלסטינית בעזה, נכון לדצמבר 2017 ישנם 551 היתרי סוחר תקפים. נתון זה משקף ירידה של 85 אחוז לעומת מספר ההיתרים התקפים בסוף 2015, שעמד על למעלה מ-3,500. בין המנועים גם אנשי עסקים מובילים וותיקים, שמקיימים קשרי עסקים עתירי שנים בגדה המערבית ובישראל. היתרי סוחר מאפשרים למחזיקים בו לצאת מהרצועה ליצירת קשרים מקצועיים ולניצול הזדמנויות עסקיות. לביטולים ולסירובים הגורפים של ישראל השפעה מיידית ורחבת היקף על כל מי שתלויים בפעילות הכלכלית שמייצרים המחזיקים בהיתרי סוחר והם פוגעים בפעילות הכלכלית ברצועה.

ביטול המכסה לתפילות יום שישי בירושלים: בדצמבר 2016 [בוטלה](#) היציאה מעזה לתפילות יום שישי במסגד אל-אקצה בירושלים. הרשויות הישראליות הודיעו לוועדה האזרחית הפלסטינית בעזה שהסיבה לביטול היא כי מספר מתפללים לא שבו לרצועה באותו יום בו יצאו ממנה. במסגרת השינויים שאחרי "מבצע צוק איתן", יציאת מתפללים למסגד אל-אקצה הותרה במכסה של עד 200 איש ואישה בני 60 ומעלה. מכסה שבועית נפרדת, של מאה עובדי אונר"א, בוטלה גם היא.

דרישה להתחייבות שלא לשוב לרצועה למשך שנה כתנאי ליציאה לחו"ל: בפברואר 2016 הוסיף מתאם פעולות הממשלה בשטחים (מתפ"ש) קריטריון חדש למסמך [סטאטוס ההרשאות](#), המפרט מי מתושבי עזה ראשי להגיש בקשה להיתר יציאה. הקריטריון החדש מאפשר לתושבי רצועת עזה לצאת לחו"ל דרך מעבר ארז וגשר אלנבי, בתנאי [שיחתמו](#) על התחייבות שלא לבקש לשוב לרצועה במשך שנה מיום יציאתם. במהלך השנה החולפת, החריף האבסורד עוד יותר כשתושבי עזה שהגיעו למעבר ארז כשהיתר בידם עוכבו עד אשר חתמו על ההתחייבות. מקרים שבהם טיפלו מלמדים כי גם תושבים שאין להם כל כוונה להישאר מחוץ לרצועה במשך שנה שלמה או כאלה שאין בידם מסמכים המאפשרים להם שהות ארוכה במדינה אחרת, או אמצעים, נדרשו לחתום על ההתחייבות, וכי אף קטינים נדרשו לחתום, ללא הסכמת המבוגרים האחראים עליהם. הדרישה לחתימה פוגעת באחת הזכויות הבסיסיות ביותר – זכותו של כל אדם לעזוב את מקום מגוריו ולשוב אליו.

הקפאת יציאה מן הרצועה לקונסוליה האמריקאית: ב-14 ביוני התקבלו בגישה תשובות לשתי בקשות פרטניות של תושבי עזה לצאת לראיונות לצורך הפקת ויזה בקונסוליה האמריקאית במזרח ירושלים. מהתשובות [התברר](#) כי קיימת הנחייה חדשה וגורפת האוסרת על יציאה מהרצועה לצורך ראיונות כאלה, זאת ללא קשר לנסיבות הבקשה הפרטנית. בתגובה [לעתירה](#) שהגיש גישה בנושא, טענה המדינה כי האיסור הכרחי כדי למנוע ניצול של ההיתרים לשהייה מעבר לתאריך המצוין בהם. בסוף נובמבר, בעקבות העתירה שהגיש ארגון גישה, הושק "פילוט" במסגרתו היוצאים מן הרצועה ידרשו להגיע לקונסוליה בהסעה מאורגנת ובה עד מאה מקומות שתפעל אחת לשבועיים.

הנהגת הסעות מאורגנות: תושבי עזה שיציאתם לחו"ל אושרה, או כאלה השבים מביקור בחו"ל, נדרשים משנה זו לנוע בין גשר אלנבי ומעבר ארז רק בהסעות מאורגנות ובליווי נציגים מהוועדה האזרחית הפלסטינית. מדובר בשינוי מהמדיניות שהיתה נהוגה עד כה, לפיה פלסטינים שיציאתם לחו"ל אושרה, ושהונפק להם היתר לשם כך, נעו בין המעברים עצמאית. בסוף נובמבר, גם יציאה לצורך ראיונות אשרה בקונסוליה האמריקאית שבמזרח ירושלים הותנתה בהסעה מאורגנת. ניתן לראות בדרישה לתנועה באמצעות הסעות מאורגנות צעד שנועד להקל על המעבר, אך למעשה זוהי הגבלה נוספת על תנועה, שכן ההסעה לגשר פועלת רק אחת לשבוע, וההסעה לקונסוליה פועלת רק אחת לשבועיים. השימוש בהסעות נועד לצמצם את החשש מ"השתקעות" בגדה המערבית ובישראל, אבל הדרישות הביטחוניות לקבלת היתר מעבר בהסעה לא פחות מחמירות, וזמני ההמתנה למקום בהסעות ארוכים בשל מחזור הפעילות המצומצם שלהן.

אי מענה: בנוסף לעלייה בכמות הבקשות המסורבות מסיבות ביטחוניות, אלפי בקשות נותרות תלויות ועומדות. בספטמבר הודה בפנינו מתפ"ש כי [16,000 בקשות](#) של פלסטינים מונחות על שולחנו בהמתנה למענה. רבים מהפונים אלינו לסיוע, לרבות אלה שבקשותיהם דחופות, לא זכו כלל למענה מהרשויות הישראליות, או שקיבלו תשובה מאוחר מדי לצרכיהם. אי מענה הוא התנהלות חסרת רגישות וקשה במיוחד, שכן בניגוד לסירוב, אין בידי הממתין להשיג או לערער. נוסף על כך, חוסר מענה בתוך זמן סביר מהווה רשלנות מקצועית, שכן נהלים פנימיים של מתפ"ש קוצבים זמן מענה. גם סירוב שמתקבל ברגע האחרון לא מותיר די זמן לערעור, לרבות פנייה לערכאות.

הנחייה חדשה אוסרת על פלסטינים לצאת מן הרצועה כשבכליהם מכשירים אלקטרוניים, אוכל, או מוצרי טואלטיקה: [הנחיה](#) חדשה שהוציא המתפ"ש ונכנסה לתוקף ב-1 באוגוסט 2017, אוסרת על פלסטינים היוצאים מן הרצועה לקחת עמם שורה של חפצים אישיים, הכוללת גם מכשירים אלקטרוניים למעט טלפונים סלולריים. מוצרי טואלטיקה ואוכל, כולל לצריכה אישית במהלך הנסיעה הארוכה אל מחוץ לרצועה, נאסרו אף הם. ההנחיה החדשה מלמדת כי הרשויות הישראליות אינן מוכנות לבצע בדיקות בסיסיות של חפצים להם זקוק כל נוסע מן הסוג המבוצע בכל שדה תעופה או מעבר תקין אחר כמקובל בשאר העולם.

הארכת זמני הטיפול בבקשות להיתרים: באוקטובר 2017 הודיע המתפ"ש על [נהלים חדשים](#) בנוגע לזמני טיפול בבקשות להיתרי כניסה לישראל (לרבות לצורך נסיעה לגדה המערבית ולחו"ל). על פי הנוהל הקודם, נדרשו למתפ"ש 23 ימי עבודה כדי לטפל בבקשות "לא דחופות". על פי הנוהל החדש, טיפול בבקשות כאלה יכול להתארך עד בין 50 ל-70 יום. על פי מידע שנמסר מהוועדה האזרחית הפלסטינית, אף על פי שהנוהל פורסם רשמית באוקטובר, זמני הטיפול הארוכים יותר היו נהוגים כבר ממאי 2017.

תשאולים ביטחוניים: תשאולים ותחקורים ביטחוניים מטעם השב"כ היו מאז ומעולם עניין שבשגרה עבור פלסטינים העוברים דרך מעבר ארז, אך מידע העולה מהמקרים בהם אנחנו מטפלים מצביע על עלייה, הן בתדירות התשאולים הללו והן במידת הלחץ המופעל במהלכם. תושבים פלסטינים מדווחים כי במהלך התשאולים נבדקים הטלפונים הסלולריים שלהם וחפצים אישיים אחרים, הם נדרשים לזהות אנשים ומקומות ברצועה ולהסביר איזה קשר יש להם עמם. כל סירוב לענות, או תשובה שנחשבת לא מספקת, עלולה לעלות בהיתר לצאת מן הרצועה באותו מעמד או בעתיד. העמדת פלסטינים במצב שבו הם חייבים לעבור חקירות תחת לחץ בשביל לממש את זכותם לנוע, גם במקרים שבהם הם עומדים בקריטריונים ליציאה וגם במקרים שבהם כבר נאמר להם כי בקשתם אושרה וההיתר ממתין להם במעבר, היא שימוש בלתי ראוי בכוח. לקוחה של ג'ישה, שעברה בעבר תשאול מערער במיוחד, ביטלה בקשת מעבר כשבתה בת ה-17 זומנה לתשאול שכזה; היא העדיפה לחסוך מבתה מעמד דומה.

הגבלות נוספות שהוטלו בשנה החולפת כללו [איסור](#) שהוטל על ביקור משפחות אצל כלואים בישראל המזוהים בישראל עם חמאס, [צמצום במספר ההיתרים](#) שניתנים כ"מחוות" לרגל חג הקורבן המוסלמי וחג המולד הנוצרי, צמצום שעות הפעילות במעברים [במהלך החגים היהודיים](#), ו**סגירת מעבר** ארז כצעד ענישתי, בעקבות ירי רקטות. אף על פי שחלק מצעדים אלה אינו חדש, הם מחזקים מגמה מדאיגה של הידוק בלתי מוסבר של הסגר, שנכנס לעשור השני שלו.